

דורשבו

פרשת צו, תשע"ט, מספר 1312

"זאת התורה" כל העוסק בתורה...

בנימין סלנט

(יש' א:יא). דברי רבי אלעזר מתחברים להסתייגות של הנביאים מן הקורבנות. לפרשתנו, פרשה העוסקת ברובה בקורבנות, נבחרה ההפטרה מירמיהו, ובה נאמר: "כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח. כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם לא-להים ואתם תהיו לי לעם והלכתם בכל הדרך אשר אצוה אתכם למען ייטב לכם" (יר' ז:כב-כג). **בסדר אליהו רבה** (פ"ז עמ' 38, מהדורת איש שלום) יש מדרש מיוחד שעוסק ב'זאת תורת'. הוא פותח בקורבן עולה, וממשיך ביתר הקורבנות שבפרשתנו, ובהמשך מתחבר לדברי הנביאים:

למה נאמר, וזאת תורת זבח השלמים? כך אמר להן הקב"ה לישראל: בני, עשו מעשים טובים, והביאו שלמים שכולו לבעלים... והריני עמו בשמחה לעולם... לכך נאמר: "כה אמר ה' צבאות אלוקי ישראל, עולותיכם ספו על זבחיכם" (יר' ז:כא). ועוד, "ואומר כי חסד חפצתי ולא זבח" (הוש' ו:ו).

"דברים דמיוניים, שאין להם מהות אמיתית"

הרמב"ם מסביר במאמר ארוך במו"נ את מטרת הקורבנות (חלק שלישי, פרק ל"ב, מהדורת מ, שורץ, עמ' 533):

והדרך המפורסמת בעולם כולו... והפולחן הכללי שגדלנו עמו, לא היה אלא להקריב מיני בעלי-חיים באותן מקדשים... לכן השאיר יתעלה את מיני העבודות האלה והעבירן מהיותן לנבראים ולדברים דמיוניים, שאין להם מהות אמיתית, להיות לשמו יתעלה... לכן ציווה לנו לבנות לו מקדש: "ועשו לי מקדש".

בהמשך, הרמב"ם מתייחס לדברי הנביאים:

בשל העניין הזה שגיליתי לך, מרובה בספרי הנביאים התוכחה לאנשים על שהם אצים להקריב קורבנות, והוזהר להם שאין הם המכוון החשוב לעצמו, ושאין הא-ל זקוק להם. שמואל אמר: "החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה'?"

הרמב"ם ממשיך בדברי הנביאים, ועל מאמר ירמיהו "ולא צויתים", הוא אומר: "כיצד אומר ירמיה על הא-ל שהוא לא ציוונו על דברי עולה וזבח, בעוד רוב המצוות באו לזה דווקא?"

בפרשתנו יש סיכום של כל סוגי הקורבנות שהופיעו בפרשת "ויקרא". כך מסכם זאת רשב"ם: "זאת תורת העולה", – כל הקרבנות האמורים בפרשת "ויקרא" חוזר וגומר כאן כל דיניהם" (וראו גם חזקוני).

המושג "זאת תורת" הוא מושג חדש שמופיע בפרשתנו לראשונה, ונזכר כאן שש פעמים: "זאת תורת העולה" (ו:ב); "זאת תורת המנחה" (ז:ו); "זאת תורת החטאת" (ו:יח); "זאת תורת האשם" (ז:א); "זאת תורת זבח השלמים" (ז:יח), והפסוק המסכם: "זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלוואים ולזבח השלמים" (ז:לז).

בעל ה'תורה תמימה' (ר' ברוך הלוי אפשטיין) מבאר את משמעות המושג "זאת תורת – זאת התורה": "כבר נתבאר דהלשון 'תורת' כולל פרטים רבים תחת כלל אחד". ספורנו מדגיש את הצד העיוני: "אמר 'התורה' הראויה לכל אחד ואחד, אשר בה רמז חלק עיוני בהם".

בגמרא ישנה הפלגה לכיוונים מאתגרים. במסכת מנחות (קי ע"א) נאמר: "ריש לקיש (אמורא ארץ ישראל, דור שני) אומר: מאי דכתיב 'זאת התורה לעולה למנחה לחטאת ולאשם'? כל העוסק בתורה, כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם". ... "אמר רבא: (אמורא בבלי, דור רביעי) כל העוסק בתורה, אינו צריך לא עולה (ולא חטאת) ולא מנחה ולא אשם". מאמרי חז"ל אלו נלמדו בזמן שבית המקדש לא היה קיים. במסכת מגילה (לא ע"ב) מתעוררת שאלת הקורבנות (במדרש מרתק, בדיון בין אברהם לקב"ה):

בזמן שאין בית המקדש קיים [הקורבנות] מה תהא עליהם? אמר לו ... כל זמן שקוראים בהם, מעלה אני עליהם כאילו מקריבין לפני קורבן, ומוחל אני על כל עונותיהם.

ועוד נאמר בויק"ר: "לעתיד לבוא כל הקורבנות בטלים וקורבן תודה אינו בטל" (אמור כג:יב). מאמרי חז"ל במקומות נוספים עוברים לשלב נוסף, בהתייחסותם לדברי הנביאים. כך במסכת ברכות (לב ע"ב): "ואמר רבי אלעזר: גדולה תפילה יותר מן הקרבנות, שנאמר 'למה לי רוב זבחיכם'".

על הקרבנות לא ציוה להם שיקריבו קרבן, אלא 'אדם כי יקריב מכם קרבן' אם יעשה מדעתו יהיה כן וכך".

המלב"ם (מאיר לייבוש, 1879-1809) מתייחס גם הוא לדברי ירמיהו הנ"ל:

בעת שדברתי וציויתי את אבותיכם בעת שהוצאתי אותם מארץ מצרים שיביאו עולה וזבח... לא היתה כוונתי על הקורבנות עצמם שיהיו תכליות לעצמם, רק בציווי של הקרבנות, רק את הדבר הזה ציויתי אותם לאמר, שמעו בקולי. שעיקר ציווי הקרבנות היה שישמעו בקולי, שזה עיקר המבוקש של הקרבן, שמעו בקולי.

בהמשך הוא מוסיף: "לא ציויתי ענייני הקורבנות לתועלת, רק לתועלתכם, למען ייטב לכם".

שאלת חידוש הקורבנות בימינו

נושא חידוש עבודת הקורבנות הועלה גם בתקופתנו, מאז שלכאורה הר הבית בידינו. ניתן לראות במרשתת דיונים רבים שנערכו בעניין. שאלה זו הועלתה בזמנו של הרא"ה קוק, שהביע דעה מורכבת, ובין היתר ניהל דו-שיח עם הרב חיים הירשנזון³ (להלן הר"ח^ה), שהביע דעה חד-משמעית נגד. את דעתו של הר"ח ניתן לקרוא בספרו "מלכי בקודש" (שאלות ותשובות בהנהגת הממלכה ע"פ דרכי ההלכה). בתשובה לשאלה על הקרבת הקורבנות בימינו (שאלה ג' עמ' 11-13), דן הר"ח בפרטות על היתכנות הקמת המקדש והקרבת הקורבנות בימינו. בסעיף י' הוא כותב, בהתבסס על נבואת יחזקאל לאחרית הימים, שאז "יהיה מנהג הקורבנות לפי המושג אשר ישיגו אז בהם אשר לא נוכל עתה להבינו". בהמשך הוא מוסיף: "בתפילת המוספים נאמר: 'נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך' אשר לא נזכר 'הרצון' בשאר מצוות התורה". ועוד "מפני שמצוות הקורבנות לא מובנים לנו בזמן הזה".⁴ דיון מקיף ומעניין נערך בישיבת הר עציון ומכללת הרצוג בשאלת חידוש הקורבנות בימינו,⁵ בהשתתפות הרב מדן, ראש ישיבת הר עציון, והרב דן בארי (מייסד שיטת ברקאי), שייצגו את עמדת מצדדי החידוש. לעומתם, הרב יהודה גלעד, ראש ישיבת הקיבוץ הדתי מעלה גלבוע, והרב בזק, ר"מ בישיבת הר עציון, ייצגו עמדה מנוגדת לחידוש. הרב מדן מודה שגם הוא נרתע מכך מאד, אבל מאמין ומקווה שכאשר תתחדש

הרמב"ם משיב: "שכוונת הדברים היא מה שהבהרתי לך, כי הוא אמר: 'הכוונה הראשונה היתה רק שתשיגו אותי, ולא תעבדו את זולתך'. ועוד הוא ממשיך: 'יש לי דרך אחרת לפרש... שהציווי הראשון שצווינו לא היו בו דברי עולה וזבח כלל' (עמ' 537).

בדברים שלעיל ציין הרמב"ם את הסיבות להקרבת קורבנות ואת מקור המנהג, ולמרות כל זאת הוא מונה טעם למצווה: "מה שראוי שכל שלם בשכלו יאמין... שלכל המצוות יש בהכרח טעם, והציווי עליהן ניתן לתועלת כלשהי". בהמשך הוא מוסיף: "דוגמה למהות האמיתית של עניין הפרטים הוא הקורבן. כי לציווי להקריב קורבנות יש תועלת רבה ברורה" (ח"ג, פרק כ"ו, עמ' 514-515). לעומת זאת, לאחר הסבריו את התועלת שבקורבנות, הרמב"ם כותב (הלכות מעילה פ"ח ה"ח סוף ספר עבודה): "והחוקים הן המצוות שאין טעמן ידוע. אמרו חכמים, חוקים חקתי לך ואין לך רשות להרהר בהן... וכל הקורבנות מכלל החוקים הן".

לדבריו המפורשים של הרמב"ם נכתבו הסתייגויות רבות. בראשן הרמב"ן, (ויק' א:ט) המגיב בחריפות (בעיקר על דבריו בח"ג לב): "והנה הם דברי הבאי וירפאו שבר גדול". ועוד מקשה הרמב"ן, הרי "הכתוב אומר, 'כי לחם אשה לריח ניחוח'" משמע שזה לדעתו של ה'. ומוסיף, הרי הבל ונח כבר הקריבו קורבנות עוד לפני הופעת הכשדי והמצרי, ועוד.¹

הקרבת קורבן אינה חובה

בעלי פרשנות שונה סוברים שהקרבת הקורבן היא רשות ולא חובה. ר' יוסף קרא,² כשהוא מפרש את דברי ירמיהו בהפטרה, אומר:

הקרבת קורבן אינה חובה, "כי לא דיברתי את אבותיכם על דברי עולה וזבח" לקובען חובה, שאין כתוב שם קרבן לה, אלא "אדם כי יקריב מכם קרבן"... כי אם את הדבר הזה ציויתי אותם לאמר: "שמעו את הדבר הזה" לקבוע דבר זה חובה, ציויתי, משמעו חובה.

הרד"ק (ר' דוד קמחי, 1160 – 1235) ממשיך בדרכו של ר"י קרא על הפטרה, ואומר: "ויש לפרש כי עיקר המצווה לא היתה על דברי עולה וזבח, אלא, 'שמעו בקולי והייתם לי לעם'". כאן הרד"ק מוסיף ציון חשוב: "ואין בכל עשרת הדברים שהם כלל התורה כולה, זכר עולה וזבח, ואף כשידבר

³ הרב ח' הירשנזון נולד בצפת בשנת 1857 ונפטר בארה"ב, בשנת 1935. היה מראשוני 'המזרחי' וציר בקונגרס הציוני.

⁴ וראו עוד בספר "התורה והחיים", שיצא לאור ע"י הקיבוץ הדתי (בעריכת יחזקאל כהן), 'נאמני תורה ועבודה' שם, במכתב לרב ש"מ לזר, עמ' 129 כתוב: "ורשות לנו לשוב לארצנו אפילו לבנות בית – המקדש ולא נקריב קורבנות, כי הפולחן הזה אסור לנו בזמן הזה ע"פ הדין ויסודי ההלכה".

⁵ הדיון נערך ב'היכל שלמה'. סיקור הדיון הובא בעיתון 'מקור ראשון' בערב פסח תשע"ה.

¹ ראו אצל נחמה ליבוויץ, עיונים בספר ויקרא, במבוא, עמ' 9 ואילך. היא הרחיבה בדברי הרמב"ן, והוסיפה גם דברי ראשונים ואחרונים (ושם גם מקורות). לעניין זה ראו גם ז' שבידל, "טעמי מצוות הקורבנות", דף שבועי לפרשת צו (מס' 333); ג' חיימוביץ, "טעמי מצוות הקורבנות במשנת הרמב"ם והרמב"ן", דף שבועי לפרשת ויקרא (מס' 436); יצחק ספיר: "טעמי הקורבנות במשנת הרמב"ם", דף שבועי לפרשת צו (מס' 230) תשנ"ח.

² מהר"י קרא, צפון צרפת, תלמיד חבר של רש"י.

עבודת הקורבנות, היא תיעשה בצורה אסתטית ומכובדת. הרב יהודה גלעד אומר: "אנשים גדולים אומרים דברים סותרים בהקשר זה". הוא מביא את דברי הרא"ה, שמפגין מצד אחד כיסופים וגעגוע עצום לקורבנות, לחוויה הדתית ... שדורשת את כל האדם ומעלה אותו כולו. מצד שני הרב קוק כותב בספר 'נבוכי הדור':

אמנם כשיתרומם המצב עד האופן היותר נשגב... אז ודאי סנהדרין גדולה היושבת במקום אשר יבחר השם, יעמיקו בתורה אם יתכן אז לזבוח להשם כל חי, כאשר אין האדם יכול לרצות בזה בשום אופן מצד הכרתו המוסרית... וכיוון שאי אפשר שיהיה בזה רצון אנושי שלם, ודאי יהיה כח ביד בית דין הגדול להחליף הקורבנות של הבהמות למנחות מן הצמחים.

לסיום: על הפסוק "וְעֲרַבָה לָהּ" מְנַחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם כִּימֵי עוֹלָם וְכִשְׁנַיִם קְדָמָנִית" (מלא' ג:ד), הרב קוק כותב בסידורו "עולת ראייה": "אבל לעתיד לבוא שפע הדעת יתפשט ויחדר אפילו בבעלי-החיים 'לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ה'" (יש' יא:ט), וההקרבה שתהיה אז של מנחה מהצומח תערב לי כימי עולם וכשנים קדמוניות (ח"א עמ' רצב).

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

 [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף